

A SZOCIÁLIS FARMOK HELYZETE EURÓPÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

EGY HAZAI KEZDEMÉNYEZÉS ISMERTETÉSE

JAKUBINYI LÁSZLÓ – MIKLÓS GABRIELLA

Absztrakt

A tanulmány első fő egysége nemzetközi tapasztalatokat tekint át: az Egyesült Királyságban egyre nagyobb teret hódító care farmok kérdését, a norvég green care mozgalom eredményeit, végül a szociális farmok hollandiai helyzetét. Külön hangsúlyozzuk a care farmok egyesült királysági expanzióját napjainkban, illetve az alapjaiban sikeres norvég green care minta működése során felszínre került dilemmákat, ellentmondásokat.

A magyarországi helyzet elemzése a szociális farmok, majorságok létrejöttének kezdeteit eleveníti fel, majd a Szimbiózis Alapítvány Baráthegyi Majorságának működését mutatja be részletesebben, egyfelől hangsúlyozva annak szociális-farm-jellegét, másfelől kiemelve azokat a jellemzőket, amelyek társadalmi vállalkozássá teszik. A majorság társadalmi vállalkozásként való bemutatása indokolja többek közt a marketingkoncepció vagy a turisztikai szolgáltatás pozicionálásának kifejtését a tanulmányban.

A pozitív hazai változások jelének tekinthető az a közös irányba tartó szakmapolitikai szemlélet, amely a tanulmányt záró mellékletben fogalmazódik meg.

Kulcsszavak: szociális farm, társadalmi vállalkozás, zöld gondoskodás, szolidáris gazdálkodás, vidékfejlesztés, társadalmi felelősségvállalás

Tömör és sok országra nézve helytálló helyzetértékelést adott Justin Mazzotta, a North Yorkshire-ban található Beetle Bank Social Farm vezetője a szociális farmok kapcsán: „It is an undervalued industry” – „Ez egy alulértékelt iparág”. Mazzottának a fenti mondat elhangzásakor hétvényi tapasztalata volt demens betegeknek nyújtott szolgáltatások terén (farmgarden.org.uk).

A szociális farmok magyarországi történetében, az alulértékelttség megszüntetésének folyamatában komoly előrelépés volt, amikor hosszú egyeztetéseket követően, több szaktárca együttműködése eredményeképpen a szociális farm vonatkozásában megszületett a következő definíció: a szociális és szolidáris elveknek megfelelően, a társadalmi és környezeti szemléletformálás érdekében működő kooperatív gazdálkodási forma, amely mezőgazdasági termelő-, feldolgozó- és szolgáltatótevékenységet végez hátrányos helyzetű személyek bevonásával, illetőleg mezőgazdasághoz kapcsolódó szemléletformáló tevékenységet végez a társadalom szélesebb köre számára (Jakubinyi, 2015a).

Ezen definíció tükrében kijelenthető, hogy a szociális farmok *gazdálkodási formák*, és hátrányos helyzetűek segítségét végző *tevékenység* folyik bennük. Hangsúlyozandó, hogy sajnálatosan ez nem jelent egyben jogi formát és/vagy támogatási konstrukciót. Ezt az alapvető problémát kiemelve leszögezhetjük, hogy a vele könnyen összetéveszthető szociális földprogram, illetve a szociális szövetkezetek nem szociális farmok (az egyik támogatási rendszer, a másik jogi forma). A „szociális” melléknév jelzőként való használatát és az ezt megalapozó segítő-támogató szemlélet tükrözését kivéve nincs kapcsolódási pont a szociális farm, a szociális földprogram és a szociális szövetkezetek közt.

Sokféleképpen hozzá lehet járulni, hogy az első bekezdésben idézett megállapítás minél hamarabb múlt időbe kerülhessen, és a szociális farmok megkapják megérdemelt helyüket. Jelen esszé tanulmány szerzőinek meggyőződése, hogy a szociális farmok nemzetközi tapasztalatainak válogatott bemutatásával és a hazai kezdeményezések egyik úttörő példájának szemléltetésével hozzátehetnek e folyamat sikeréhez.

Nemzetközi tapasztalatok

A nemzetközi gyakorlatból többféle megközelítésre láthatunk példákat.

Nagy-Britanniában a *care farming* (gondoskodó farmművelés) mozgalom évekig alulról építkezett, mivel az állam sokáig nem karolta fel a kezdeményezést. A *care farmok* ügyét a Care Farming UK csapata képviselte a szigetországbán. Ezeket a szociális farmművelők (*care farmers*) és a kezdeményezéssel szimpatizálók működtették, kis fizetett stábbal és jóval jelentősebb önkéntes munkával. Nagy-Britannia tehát arra adott példát, hogy az állami szereplők bevonódása nélkül hogyan indulhat el a civilek, gazdák, szakemberek közös akarással a *care farming* ügyének elterjesztése. 2013-ban száznyolcvan *care farm* működött Nagy-Britanniában, elsősorban Angliában. Többségük növénytermesztéssel és állattartással egyaránt foglalkozó kisgazdaság volt; átlagos méretük negyvenkilenc hektár. A következő (cél)csoporthoz kínáltak szolgáltatásokat: tanulási nehézségekkel küzdők, mentális problémákkal küzdők, autizmussal élők, iskolakerülő és motiválatlan fiatalok, alkohol- és

drogproblémákkal küzdők – jellemzően nem csak egy célcsoport felé nyitottak. Hetente több mint háromezer ember vette igénybe a farmok szolgáltatásait. A care farmok bevételi forrásai jótékonyági szervezetek, helyi hatóságok (kliensek után kapott szolgáltatási díj), a kliensek úgynevezett személyes költségvetési kerete (*personal budget*), illetve szociális vagy egészségügyi szolgáltatást ellátó intézmények, adományok voltak. A klienseket közvetítő szereplők pedig: szociális/egészségügyi szolgáltatást nyújtó intézmények, börtönök, fiatal bűnözőkkel foglalkozó szervezetek, magánszemélyek, nonprofit szervezetek, oktatási intézmények (Horváth–Pataki, 2015a).

Az Egyesült Királyság arra is példa, hogy ezek a kezdeti szerveződések hogyan képesek továbblépni, és változásokat elérni a kormányzati-politikai hozzáállásban. Két régóta külön működő szervezet, a Federation of City Farms and Community Gardens és a Care Farming UK 2018-ban egyesült, és létrehozta a Social Farms & Gardens nevű szervezetet. Működésük tágabb spektrumú lett: a care farmokon túl városi és iskolai farmok (*city and school farms*), közösségi kertek (*community gardens*) fejlesztését is magukra vállalták (farmgarden.org.uk_about). A közös képviselő legnagyobb eredménye a 2019. május 13-án elindult Growing Care Farming (GCF) projekt, amely már kormányzati programként (Government Programme for Children & Nature) hatalmas fejlesztést indított útnak a care farmok terén. Fentebb már említettük, hogy 2013 táján száznyolcvan care farm működött az Egyesült Királyságban, hetente pedig több mint háromezer ember vette igénybe a farmok szolgáltatásait. A GCF nyitóünnepségén elhangzott prezentációjában Rachel Bragg, a Social Farms & Gardens igazgatója egy 2016/17-es felmérésre utalt, amely szerint már több mint kétszázötven farm működött ebben az időszakban, a hetente ellátottak száma pedig a kilencezerhez közelített (egész pontosan 8750 volt). Mindez éves szinten háromszázhusz-ezer férőhelyet jelentett a farmokon (farmgarden.org.uk_rachel).

Az egy éve indult Growing Care Farming projekt azonban még ennél is magasabbra tette a mércét, ugyanis azt tűzte ki célul, hogy 1,4 millió fontot investál a szektor fejlesztésébe, és a care farmokon igénybe vehető helyek számát közel egymillióval 1,3 millióra emeli fel (naturalengland.blog.gov.uk). A projekt három fő eleme (1) a képzés, a támogatás és a források biztosítása, (2) a területi hálózatok kialakítása (3) és egy minőségbiztosítást szolgáló kódex kiadása.

Norvégiában a kormány, pontosabban a Mezőgazdasági Minisztérium felismerte a *green care* (zöld gondoskodás) szolgáltatások gazdasági potenciálját, így ők játsszák a főszerepet a folyamatok előmozdításában. Norvégiában, amely a politikai akaratra és elkötelezettségre szolgáltat jó példát, a care farm vagy a social farm kifejezések helyett a green care terjedt el. Az országban a *zöld gondoskodás* egyet jelent a farmokon nyújtott, személyre szabott, minőségbiztosított jóléti szolgáltatásokkal, melyek magukban hordozzák a fejlődés és az életmi-

nőség-javítás lehetőségét. A *zöldgondoskodás*-szolgáltatások helyszíne lehet egy gazdaság, egy erdőgazdaság vagy egy kertészet. A fejlesztőtevékenységek minden esetben az adott helyszínen folyó munkákhoz kötődnek. E szolgáltatások az alábbi területeken alkalmazhatók: oktatás (gyermek- és ifjúsági alapprogramok); munka (munkanélküliek visszakapcsolása a munka világába); egészségügyi és szociális szolgáltatások; integrációs tevékenységek (menekültek, bevándorlók beilleszkedésének elősegítése); bűnmegelőzés. 2011-ben közel ezeregyszáz norvég gazdaság kínált fejlődési/gyógyulási lehetőséget. A *zöldgondoskodás*-szolgáltatást kínáló gazdaságok közel negyven százaléka két csoportra specializálódik: az iskolás osztályokra és a pszichés problémákkal küzdőkre. A *zöldgondoskodás*-modell kialakítása különböző szektorok (állami, civil, üzleti, egyetemi) párbeszédén, hatékony együttműködésén alapul, ami szintén pozitívumként említhető. A norvég kormány tudatosan felkarolta, katalizálta a farmok ilyen jellegű profilbővítését. A kilencvenes évek elejétől folyó fejlesztés, hálózatépítés tapasztalatai alapján, 2012-ben a Mezőgazdasági Minisztérium és a Regionális Fejlesztési Minisztérium – a „*zöldgondoskodás*-mozgalom” képviselőinek bevonásával – megalkotta a nemzeti *zöld gondoskodás* stratégiáját. A *zöldgondoskodás*-kezdemenyezés tudományos megalapozását kiemelt feladatként kezelik. A kutatások eredményei szerint a szociálisfarm-szolgáltatásokat igénybe vevő embereknek fokozódott az önbecsülésük, az önmagukba vetett hitük és a problémamegoldó képességük, valamint könnyedebben kommunikálnak, alakítanak ki kapcsolatokat embertársaikkal, ezzel párhuzamosan pedig esetükben csökkent a kilátástalanság érzése és a szorongás mértéke. Az elmúlt években számos *zöldgondoskodás*-tevékenységre fókuszáló képzés indult ama gazdák számára, akik ilyen jellegű szolgáltatást kívánnak nyújtani farmjukon. 2010-ben minőségbiztosítási rendszert, 2012-ben minősítő/jóváhagyó rendszert („*Inn På Tunet*” – „*Ki az udvarba*”) hoztak létre, amely kötelező azon gazdák számára, akik *zöldgondoskodás*-szolgáltatásokat kívánnak nyújtani.

A green care az északi jóléti államok közül Svédországban és Finnországban is egyre népszerűbbé vált, a közös tanulás jegyében kiváló együttműködést alakítottak ki (Horváth-Pataki, 2015b).

A norvég megoldás nemcsak eredményeivel, hanem időközben felszínre került dilemmáival is mintául szolgálhat a többi ország számára. Néhány évvel a minőségbiztosítási rendszer kialakítása után fogalmazódott meg a szolgáltatások résztvevőiben, hogy a létrehozott rendszer korántsem nevezhető tökéletesnek. Az alapvető problémát abban látták, hogy a gazdaságokat szinte kizárólag biztonsági szempontok szerint vizsgálják, így lehetséges az, hogy nagyon sokan megkapják a márkahasználat jogát. 2017 táján került szóba, hogy a standard nem tér ki a gazda szociális, pszichés, pedagógiai felkészültségére, noha ez is szükségesnek tűnik. A márkáért felelős két szervezet ekkor a kritériumkategóriák bővítését

vette tervbe, valamint képzésekkel, segédanyagokkal, tudás- és tapasztalatcserével igyekeztek erősíteni a farmerek felkészültségét (carefarm.blog.hu_2017_11).

Két norvég kutató a márkahasználat vonatkozásában azt is megemlíti, hogy a green care szolgáltatásban részt vevőknek speciális akkreditációs folyamaton kell túlesniük két évente, ennek hiányában megszorításokkal kell szembenézniük, így végső soron az ellátandók nem veszik igénybe az általuk nyújtott szolgáltatásokat (Sudmann–Børshheim, 2017).

A rendszer kihívásai közül jó párat meg lehet még említeni, most csak három példát emelünk ki:

- Minden országnak, amely a szociális farmok rendszerét bővíteni szeretné, első körben számolnia kell az állampolgárok idegenkedésével abban az esetben, ha magánvállalkozók (gazdák) kínálnak olyan szolgáltatásokat, amelyeket eredetileg az állami intézményeknek kellene.
- Megoszlanak a vélemények abban, hogy a gyerekek hogyan élik meg azt, hogy kiemelik őket például az osztályból, és egy farmon külön foglalkoznak velük. A két véglet a következőképpen fogalmazható meg: egyfelől a care farmokon végzett munka a gyermek szempontjából a stigmatizálás folyamatát erősíti (ők „nem normálisak”, „el kell őket távolítani az osztályból”), másfelől a gazdák azt is tapasztalták, hogy a gyerekek sokkal inkább kivételezettnek érezték magukat, amiért bekapcsolódhattak egy gazdaság munkáiba.
- Pénzügyi szempontból a gazdák egyik legnagyobb nehézsége Norvégiában az volt, hogy nem rendelkeztek biztos, hosszú távú szerződésekkel a környékbeli szociális intézményekkel, iskolákkal. Egy évre, néhány hónapra kötöttek velük szerződéseket, ami nagyfokú bizonytalanságban tartotta őket (carefarm.blog.hu_2018_01_02).

Hollandiában az egészségügyi/szociális szektor és az agrárszektor egyaránt megértette a *szociális farmművelés* előnyeit, és a döntéshozók sem zárkoznak el a témától. A holland kutatói közösség a kezdeményezés mellé állt, itt készül a legtöbb kutatás a témában. A szociális farmművelés itt a mezőgazdasági termelés és a szociális, egészségügyi szolgáltatások kombinációját jelenti. A farmok száma évről évre gyorsabban nő: 1998 és 2009 között hetvenötől több mint ezerre emelkedett. 2005-ben összesen tízezer kliens részesült szociális farmokon nyújtott szolgáltatásokban, ez farmonként átlagosan évi hetvenháromezer euró bevételt jelentett. A szociális farmok jellemzően nappali foglalkoztatóként, támogatott munkahelyként vagy lakóhelyként funkcionálnak a megváltozott munkaképességű emberek számára. Hollandiában a szociális farmművelés az alábbi célcsoportok számára kínál gyógyulási/fejlődési lehetőséget: mentális problémákkal küzdők, drog- vagy alkoholfüggőségben szenvedők.

vedők, tanulási nehézségekkel küzdők, idős emberek, gyerekek, motiválatlan, magatartási problémával küzdő fiatalok, tartósan munkanélküliek. A kapcsolódó kutatások eredményei szerint a szociális farmon töltött időszak során fokozódik a farmsegítők önbecsülése, önbi-zalma, önállóbbá, nyugodtabbá válnak, és könnyedebben alakítanak ki kapcsolatot társaikkal. Életminőségük és közérzetük javul, miközben egyre inkább a társadalom hasznos tagjai-ként tekintenek önmagukra. A szociális farmművelők számára jelentős kihívás a farmokon nyújtott szolgáltatások finanszírozásának biztosítása. 1995-től a szociális farmok „terápiás” tevékenységei az AWBZ-ből, a hosszú távú gondozást igénylők számára kialakított egész-ségügyi biztosítási programból származó pénzzel is megvásárolhatók. 2003-ban a Personal Budgets of Clients [Kliensek Személyes Költségkerete] program széles körök számára vált elérhetővé. Az újítás lényege, hogy a program résztvevői kézhez kapnak egy pénzüsszeget, melyet saját igényeik, szükségleteik szerint költhetnek el. Így vált lehetővé, hogy a kliensek közvetlenül is köthessenek szerződést egy szociális farmmal, amennyiben úgy ítélik meg, hogy ilyen jellegű szolgáltatásokra van szükségük. A holland szociális farmművelés szektor számára a következő események jelentettek előrelépést: a National Support Center for Ag-riculture and Care [Mezőgazdasági Gyógyítás Nemzeti Támogató Központja] nevű intézet felállítása, a régiók szociális farmművelői szervezeteinek létrehozása, illetve az a tény, hogy egyes régiók gazdái és szociális, egészségügyi ellátóközpontjai szövetségre léptek egymással (Horváth–Pataki, 2015c).

A holland care farming mozgalom evolúcióját vizsgálva megállapítható, hogy kezdetben az organikus, valamilyen ideológia mentén szerveződő gazdaságok váltak care farmokká, később viszont már a hagyományos farmok is kínáltak ilyen jellegű szolgáltatásokat. A 2017 előtti években pedig egyre több korábbi egészségügyi dolgozó hozott létre care farmot (carefarm.blog.hu_2017_04).

Hazai kezdeményezések

Magyarországon 2003-ban, a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium hát-terintézményén, a Fogyatékosok Esélye Közalapítványon keresztül indult az „Autisztikus spektrumzavarral élő emberek szakszerű foglalkoztatását és teljes körű ellátását biztosító majorságok létrehozása” program. Ez jelenti a „hivatalos” kezdetét annak a több éven át tar-tó fejlesztési folyamatnak, mely különféle pályázati forrásokkal támogatta a hazai „autista-majorságok” létrehozását és fejlesztését. A modellprogram célja az volt, hogy az autizmussal élő felnőtt személyek komplex rehabilitációja és foglalkoztatása majorságok létrehozásával valósuljon meg. A szülői kezdeményezéseket felkarolva az állam jelentős források biztosí-tásával – a Munkaerőpiaci Alap rehabilitációs alaprészéből –, illetve az FSZK [Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Nonprofit Kft.] a saját forrásából támogatta a fenti célt

mintegy ötszázmillió forint pályáztatásra fordított összeggel. Ennek a célnak az elérésére ebben az időszakban tizenöt civil és egyházi szervezet vállalkozott, melyek közül a Fogytékosok Esélye Közalapítvány a pályázati programjai során tizenhárom szervezettel kötött támogatási szerződést. A kezdeményezések elsődleges célja a célcsoport szociális ellátása és értékteremtő foglalkoztatásának kialakítása volt. A szociálisfarm-mozgalmában tehát húszéves tapasztalatok állnak rendelkezésre, igaz, szociális oldalról megközelítve, mivel a biztosított források ezt erősítették. A megvalósítók több kiadványt is megjelentettek, valamint hálózatba is tömörültek, a Majorháló azonban csak az autizmussal élőkre fókuszál. A farmok számának növekedése, fejlődésük a források beszűkülésével az elmúlt években megrekedt. A bevont szervezetek különféle fejlődési utakat jártak be, és más-más modell szerint működnek ma is (Jakubinyi, 2015b).

A hazai szociális farmművelési kezdeményezések tárháza időközben egyre sokszínűbbé vált, az alábbiakban a jó példák közül sorolunk fel néhányat. Jóllehet nem feltétlenül hívják magukat szociális farmnak, működésük megfelel annak a leírásnak és azoknak az elveknek, amelyek alapján e kategóriába sorolhatjuk őket. Kiemeljük a miskolci Szimbiozis Alapítvány Baráthegyi Majorságát, a hernádszentandrás Bioszentandrás programot, az országos léptékű Tanyapedagógia, Falusi Porta Tanoda Hálózat, MNVH Községi Kertek kezdeményezést, továbbá a Váci Egyházmegye Vidékfejlesztési Irodája általános iskolásoknak indított mezőgazdasági szakkörét.

Baráthegyi Majorság

Szervezetünk, a Szimbiozis Alapítvány legnagyobb telephelye a Baráthegyi Majorság, mely Miskolcon, a diósgyőri városrészben található, a diósgyőri vár és Lillafüred között félúton. Amikor a majorságot bemutatjuk, két irányból közelítünk felé: egyfelől hangsúlyozzuk szociálisfarm-létét, másfelől társadalmi vállalkozásként tekintünk rá. Ez a két megközelítés természetesen szorosan kapcsolódik egymáshoz.

A Bükk keleti kapujával közvetlenül szomszédos Baráthegyi a terület valamikori gazdájáról, a vár uradalmában szolgáló pálosokról kapta elnevezését. Erről a hegy lábánál lévő korabeli kolostorrom is tanúskodik. A majorság kialakításának alapvető koncepciója az ezeréves hagyományokra épülő, emberléptékű, értékteremtő gazdálkodás újrateremtése, az év minden napját tartalmas tevékenységekkel átszövő, holisztikus szemléleten alapuló közösségi élettér kialakítása.

Fő célcsoportjai az autizmussal élők és értelmileg akadályozottak, de különféle szolgáltatásokat nyújt más fogyatékkal élő emberek számára is. Támogatja a sérülteket nevelő családokat (szállítást, napi ellátást, átmeneti tehermentesítést, speciális táborokat), valamint a

fogyatékossgal élő felnőttek önálló életviteli törekvéseit (foglalkoztatás, lakóotthonok, képzések, terápiák, sport- és szabadidős tevékenységek, egyéb fejlesztőprogramok). A szervezet arra törekszik, hogy olyan élettereket és szolgáltatásokat hozzon létre, amelyek abban segítenek, hogy minden érintett képességeihez mértén értékteremtő tevékenységet végezhesen, mely által a közösség hasznos tagjává válik. A szociális farmművelés központja az öthektáros Baráthegyi Majorság, ahol van kertészet, állattartás, élelmiszergyártás (főzőkonyha, sajtüzem, kemence), asztalosüzem (utóbbi fapellet- és brikettgyártó részlege az épületek többségének előállítja a tüzelőanyagot), szélkerék húzza a vizet a kútból, napkollektorokat üzemeltetnek.

A területen már több mint tizenöt éve folyik fejlesztőmunka. Az ökoparkban szélkerék húzza fel a vizet a kútból, a kerti tó, fóliasátor, üvegház, gombatermesztő pince mellett istálló (kecske, szamár, ló, disznó, nyúl, baromfi, valamint alpaka) és a már említett manufaktúrák találhatóak, ahol fogyatékossgal élők és megváltozott munkaképességűek dolgoznak. A célcsoporti rehabilitációs foglalkoztatási szegmens kiemelkedő: százhusz fő dolgozik rendszer munkaszerződéssel (jogi-finanszírozási háttér: fejlesztő és akkreditált foglalkoztatás).

Több épület szociális funkciókat biztosít: egy nappali intézmény (24 fő), egy lakóotthon (14 fő) és két támogatott lakhatás (12-12 fő), valamint egy képzési és fejlesztési központ. A majorságban a turizmus évtizedes múltja tekint vissza: a kezdeti nyári táborok központ helyett ma már harminchat fős ifjúsági szálláshelyen minősített erdei iskola fogadja a csoportokat, amelyek az elmúlt években túllépték az évi kétezer vendégnapot. A turisztikai attrakciók a hagyományos majorsági gazdálkodás mellett évről évre bővülnek: többfunkciós kemence (sütés, főzés, füstölés, aszalás), szalonnasütő, mini kalandpark, sportpálya, játszótér, íjaspálya, lovaspálya, csacsis kordély, az eredeti jurta mellé négyszáz négyzetméteren felépült a diósgyőri vár mása fából, mely nyolc méter magas tornyokkal, kápolnával, kapubástyákkal, gyilokjárókkal, a várban népi mesterségek bemutatójával, vizesárok, vízimalommal várja a középkori kalandra vágyókat. A vár mellett korabeli városrész kialakítása kezdődött el: a piactér keleti oldalán maga a vár emelkedik, a déli részt három rusztikus faépület (kincses ház, gyógynövény szárító és teaház, vadászház) határolja, a keleti oldalon az állattartó karámkok kezdődnek, s az északi oldalra kerül majd a vendégfogadó (jelenleg folyik a Baráthegyi Családbarát Panzió építése).

A Baráthegyi Majorság mint társadalmi vállalkozás

A majorsági vállalkozási portfólió elemei:

- kertészet: szabadtéri, fóliasátras és üvegházi zöldségtermesztés, gombatermesztés pincében, bogyós és fás gyümölcsös, erdőgazdálkodás, parkfenntartás;
- állattartás: kecske (tejtermelés), nyúl, disznó (élőhústermelés), baromfiudvar (tojástermelés), alpaka, ló, szamár (állatasszisztált terápia, turisztikai szolgáltatás);
- fafeldolgozás: asztaloskisüzem, pellet- és brikettgyártás;
- élelmiszer-előállítás: főzőkonyha (napi háromszáz adag ebéd), catering rendezvényekre, sajtmanufaktúra;
- kézművesműhelyek: fazekas-, szappankészítő, gyertyaöntő, ajándéktárgy-készítő manufaktúrák;
- turizmus: ifjúsági szálláshely harminchat főre, minősített erdei iskola, interaktív program és rendezvényhelyszín (jurtától a várig).

A legújabb fejlesztési program: családbarát panzió és élményközpont kialakítása

A Baráthegyi Majorságban létrejövő panzió és élménypark szervesen illeszkedik abba a fejlesztési programba, amely a közvetlen turisztikai övezetre jellemző. Családbarát és helyi hagyományokra épülő koncepciója új, hozzáadott értéket képvisel majd az övezet turisztikai palettáján.

Az „Érték, Élmény, História – Családbarát Turisztika” projekt bemutatása

Legújabb fejlesztésünk a Szimbiózis Alapítvány Baráthegyi Majorság meglévő tevékenységi portfólióját fogja össze egy komplex turisztikai szolgáltatás, a Baráthegyi Panzió & Élménypark kialakításával. Célunk továbbá olyan egyénre szabott munkahelyek kialakítása, melyekkel célcsoportunk számára biztosítunk értékteremtő foglalkoztatást. Mint már említettük, a Szimbiózis Alapítvány turisztikai tevékenysége több mint tízéves múltra tekint vissza, a fejlesztési színtérnek számos attrakciója van. A projekt mindezeket összefogva, valamint egy wellnessrészleggel és rendezvényközponttal is rendelkező panzió létrehozásával a téma-parkot magasabb minőségi szolgáltatási szintre emeli. Összesen huszonhét új munkahelyet teremtünk programunkkal. A hátrányos helyzetű célcsoport hosszú távú foglalkoztatása

egyszerre kell hogy teljesítse a speciális szükségleteknek való megfelelést, valamint a fenn tartható társadalmi vállalkozás szabályszerűségeihez való igazodást.

Marketingkonceptió

Az „Érték, Élmény, História – Családbarát Turisztika” program értékesítési terve a Szimbio- zis Alapítvány már meglévő „Integrációs sikermarketing” programjának fejlesztésén alap- szik.

A kommunikációs brandépítési koncepciónk alappillérei:

- **Legendaturizmus:** A legendák világát kedveljük, fiatalok és idősök egyaránt szí- vesen hallgatjuk a mesészerű történeteket, és gyermeki lélekkel próbálunk hinni benne, hogy az anekdoták, legendák valós forrásból táplálkoznak. A legendákban, népi hagyományokban megfogalmazott specifikus üzenetek támogatják az adott turisztikai színtér pozicionálását, valamint elősegítik, hogy megkülönböztessük más társszolgáltatóktól, és nem utolsósorban az imázsfejlesztést is segítik.
- **A Baráthegyi Majorság** különleges adottságai a működő, pálos hagyományokra épülő gazdasággal, a kalandokra invitáló színterekkel, valamint a szomszédos vár fából épített, korhű, méretarányos, kicsinyített, ugyanakkor méreteiben monu- mentális másával különleges kikapcsolódást garantálnak.
- **Társadalmi hozzáadott érték:** Turisztikai programunk pozitív üzenete, a majorsá- gi gazdaságot működtető, fogyatékos személyekből álló team eleve sikertörténet, ők maguk és a vendégek is legendává válhatnak. A pályázati program célcsoporti munkavállalóinak egy része is megváltozott munkaképességű személy lesz. Nálunk a társadalmi integráció az élményalapú, pozitív megtapasztaláson alapszik. A hazai fizetőképes vendégek egyre inkább tudatos magatartást tanúsítanak, ami a környe- zeti szempontok mellett a jól kommunikálható társadalmi értékek előtérbe helye- zését is jelenti.
- **365 nap turizmus:** Turisztikai programunk, az „Élő Kalendárium” minden korosz- tálynak aktív, élményekben gazdag, tartalmas időtöltést biztosít, akár több napon keresztül. A családoso- knak kimondottan fontos szempont, hogy gyermekeik szá- mára attraktív programlehetőségek álljanak rendelkezésre. A projekt során képezni kívánt animátoraink az állandó programok mellett az év minden hetére biztosíta- nak majd az évkörnek megfelelő adekvát, csak azon a héten elérhető tevékenysé- get. Különböző csomagajánlatokkal igyekszünk majd megszólítani az eltérő igényű vendégeket.

Tervezett turisztikai szolgáltatásunk pozicionálásának irányai

- Versenytársalapú: A Baráthegyi Panzió & Élmenypark kínálatát a hasonló turisztikai kínálathoz kell pozicionálni, a szolgáltatásfejlesztésnek és marketingnek ebbe az irányba kell mutatnia. Miután a hazai terepen több desztináció szereplőivel versenyzünk, szükséges, hogy a fogadóterületi felkészülésben, a szolgáltatások színvonalában és a marketingkommunikációs eszközök fejlesztésében hasonló szinten álljunk, mint a konkurencia, és ehhez mérten induljon el a pozicionálás.
- Értékskála alapján: A turisztikai élménytár minél magasabb szintű minőségi fejlesztése és a magas színvonalú szolgáltatások kommunikációja.
- Érzelmek alapján: A Baráthegyi Majorság az a hely, ahol mindenki megtalálhatja a maga élménycsomagját.
- Áralapú: Az árpozicionálásban a hazai szolgáltatók áraihoz hasonló vagy az alatti árazásra van szükség. Nagy előnyünk, hogy számos olyan meglévő attrakcióval és kapcsolódó szolgáltatási elemmel rendelkezünk, amelyet a csomagajánlatokban ingyenesen tudunk biztosítani vendégeink számára.

Célkitűzésünk egy komplex, turisztikai szolgáltatásokon alapuló, működőképes rendszer kiépítése, amely a szervezeti misszióval összhangban hosszú távon biztosítja a társadalmi vállalkozás fenntarthatóságát.

A számos külföldi expanziós folyamat eredményéhez hasonló robbanást a szociális farmok vonatkozásában Magyarországon – kormányzati elköteleződés hiányában – nem könyvelhetünk el, még akkor sem, ha a korábbi terveknek megfelelően a szociális farmok együttműködésére sor került a Magyar Szociális Farm Szövetség¹ ernyője alatt.

Ahogy azonban európai országok egymás után ismerték és ismerik fel a lehetőséget a szociális farmokban és az azokat működtető társadalmi vállalkozásokban, úgy reméljük, hogy a jövőben Magyarország is nagyobb figyelmet szentel ennek a területnek, és mindent megtesz a szociális farmok támogatása érdekében. A tanulmányt záró, *Hazai és EU-s szakmapolitikai szinergiák* című melléklet ezt a közös irányba tartó gondolkodást hivatott megmutatni.

1 – A Magyar Szociális Farm Szövetség 2016-ban lett bejegyezve, honlapja: www.szocialisfarm.hu

MELLÉKLET

Hazai és EU-s szakmapolitikai szinergiák

Az elmúlt évtizedekben új jelenségeként indultak el az Európai Unióban a szociális farmok kezdeményezései, melyek a fejlett országokban egyrészt a vidék megtartóerejének növelését segítik elő az emberléptékű gazdaságok fejlesztése révén, másrészt az agrárium szolidáris aspektusát jelenítik meg a mezőgazdasági tevékenységeknek a szociális-rehabilitációs ágazat keretébe való beemelésével. A szociális farmok rendszere a mezőgazdasági szereplők, a szociális ellátórendszer, a bevont hátrányos helyzetű emberek és a társadalom számára is számos pozitív hozadékot jelent.

2012. december 12-én az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság *Szociális mezőgazdaság: „zöld gondozás”, szociális és egészségügyi politikák* témakörében kibocsátott NAT/539 véleménye szerint:

„1. 1. A szociális mezőgazdaság innovatív megközelítés, amely két koncepciót kapcsol össze: egyrészt a többfunkciós mezőgazdaságot, másrészt a helyi szintű szociális szolgáltatásokat, illetve az egészségügyi ellátást. A mezőgazdasági termelés keretében hozzájárul a sajátos szükségletekkel rendelkező személyek jólétéhez és társadalmi integrációjához.”

„3. 3. A szociális mezőgazdaságot (a tudomány és a technológia területére vonatkozó európai együttműködés COST Action 866 jelű, Green Care [Zöld gondozás] című kezdeményezésében foglalt definíciónak megfelelően) első lépésben tehát olyan tevékenységek összességéként lehetne meghatározni, amelyek – növényi és állati – mezőgazdasági forrásokat használnak fel vidéki vagy város környéki övezetekben olyan szociális szolgáltatások létrehozására, mint a rehabilitáció, a terápia, a védett munkahelyek, az egész életen át tartó tanulás és a társadalmi integrációhoz hozzájáruló más tevékenységek.”

„4. 1. A szociális mezőgazdaság az azon belüli terápiás tevékenységek, valamint a munkaerőpiaci, társadalmi és képzésbeli integráció révén tagadhatatlanul magas értéket képviselő közszolgáltatásokat nyújt, és hozzájárul a fenntartható fejlődéshez.”

„4. 3. A szociális mezőgazdaságban rejlő lehetőségek felismerése egyre fontosabbá válik minden szinten, valamint az agrárszervezetek, a helyi közösségek éppúgy, mint a szociális és egészségügyi intézmények friss szemmel tekintenek a szociális mezőgazdaságra” (eur-lex.eu).

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény bevezetője szerint az Országgyűlés célja a jogszabállyal az, hogy

- a falvak népességmegtartó képessége megújuljon, a lakosság városba áramlása mérséklődjön, és ezáltal a helyi népesség korösszetétele javuljon;
- a mezőgazdálkodás és az agrárszolgáltatások feltételeinek kedvezőbbé válása a korábbinál érzékelhetőbben járuljon hozzá a falvak jövedelemtermelő képességének erősödéséhez;
- a mezőgazdaságban termelt jövedelmeknek a vidékfejlesztési célok szolgálatában történő felhasználása lehetőleg a keletkezésük helyén segíthesse elő a foglalkoztatás bővülését;
- az agrártársadalom a vidéki családi közösségek termelési közösségként történő megszerveződése és a helyi vállalkozások gyarapodása révén tovább erősödjön;
- a mezőgazdaságban a közepes méretű agrárüzemek elterjedjenek, valamint a kis gazdaságok stabil működése és további fejlődésük biztosított legyen;
- a saját és közvetlen termelési és szolgáltatási munkavégzésen alapuló agrárgazdálkodás bővüljön;
- a földművesek részére az önfoglalkoztatás a korábbinál tágabb keretekben kínáljon valódi alternatívát – többek között – a helyi élelmiszer-kereskedelem lehetőségeinek bővülésével, valamint a saját munkavégzésen alapuló és azt kiegészítő tevékenységek folytatásához, mint például a falusi vendéglátás, a kedvezőbb feltételek megteremtésével (njt_mezo_erdogazdasag).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- carefarm.blog.hu_2017_04: https://carefarm.blog.hu/2017/04/07/care_farmok_hollandiaban#more12405283 (letöltve: 2020. 07. 26.).
- carefarm.blog.hu_2017_11: https://carefarm.blog.hu/2017/11/08/a_norveg_care_farm_rendszer (letöltve: 2020. 07. 26.).
- carefarm.blog.hu_2018_01_02: https://carefarm.blog.hu/2018/01/02/a_norveg_care_farm_rendszer_560 (letöltve: 2020. 07. 26.).
- eur-lex.eu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IE1236&from=EN> (letöltve: 2020. 07. 29.).
- farmgarden.org.uk: https://www.farmgarden.org.uk/sites/farmgarden.org.uk/files/sfg_beetle_bank_case_study.pdf (letöltve: 2020. 07. 25.).
- farmgarden.org.uk_about: <https://www.farmgarden.org.uk/about-us> (letöltve: 2020. 07. 26.).
- farmgarden.org.uk_rachel: <https://www.farmgarden.org.uk/sites/farmgarden.org.uk/files/rachel1.pdf> (letöltve: 2020. 07. 26.).
- HORVÁTH JANKA – DR. PATAKI GYÖRGY (2015a): Nagy-Britannia, in KAJNER PÉTER – JAKUBINYI LÁSZLÓ (szerk.): *Szociális farmok létrehozása Magyarországon – Kézikönyv és fejlesztési javaslatok*, Miskolc, Szimbiózis Alapítvány, 102–106.
- HORVÁTH JANKA – DR. PATAKI GYÖRGY (2015b): Norvégia, in KAJNER PÉTER – JAKUBINYI LÁSZLÓ (szerk.): *Szociális farmok létrehozása Magyarországon – Kézikönyv és fejlesztési javaslatok*, Miskolc, Szimbiózis Alapítvány, 107–113.
- HORVÁTH JANKA – DR. PATAKI GYÖRGY (2015c): Hollandia, in KAJNER PÉTER – JAKUBINYI LÁSZLÓ (szerk.): *Szociális farmok létrehozása Magyarországon – Kézikönyv és fejlesztési javaslatok*, Miskolc, Szimbiózis Alapítvány, 113–117.
- JAKUBINYI LÁSZLÓ (2015a): A szociális farm fogalma és típusai, in KAJNER PÉTER – JAKUBINYI LÁSZLÓ (szerk.): *Szociális farmok létrehozása Magyarországon – Kézikönyv és fejlesztési javaslatok*, Miskolc, Szimbiózis Alapítvány, 28.
- JAKUBINYI LÁSZLÓ (2015b): Hazai kezdeményezések, in KAJNER PÉTER – JAKUBINYI LÁSZLÓ (szerk.): *Szociális farmok létrehozása Magyarországon – Kézikönyv és fejlesztési javaslatok*, Miskolc, Szimbiózis Alapítvány, 126–129.

- [naturalengland.blog.gov.uk: https://naturalengland.blog.gov.uk/2019/05/30/launching-the-growing-care-farming-project/](https://naturalengland.blog.gov.uk/2019/05/30/launching-the-growing-care-farming-project/) (letöltve: 2020. 07. 26.).
- [njt_mezo_erdogazdasag: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=161522.383765](http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=161522.383765) (letöltve: 2020. 07. 29.).
- SUDMANN, TOBBA THERKILDSSEN – BØRSHEIM, INGEBJØRG TRÆLAND (2017): 'It's good to be useful': activity provision on green care farms in Norway for people living with dementia, *International Practice Development Journal*, 2017. 09. 20. [https://www.fons.org/Resources/Documents/Journal/VolSuppl/IPDJ_07\(suppl\)_8.pdf](https://www.fons.org/Resources/Documents/Journal/VolSuppl/IPDJ_07(suppl)_8.pdf) (letöltve: 2020. 07. 26.).

THE STATUS OF SOCIAL FARMS IN EUROPE AND HUNGARY, WITH SPECIAL REGARD TO A LOCAL INITIATIVE

Abstract

The first part of the paper summarises international facts: care farms that steadily gain ground in the UK, the experience of the Norwegian green care initiatives, and finally the status of social farms in the Netherlands. There is a particular emphasis on the expansion of care farms in the UK or on the dilemmas and contradictions emerging through the operation of the basically successful Norwegian green care model.

The analysis of the current Hungarian situation refers back to the establishment of social farms and manors, than gives a detailed account of the operation of Barát-hegy Manor maintained by Symbiosis Foundation. On the one hand the description underlines the characteristic features of a social farm, on the other hand it stresses the fact that taking everything into account this is a social enterprise, as well. Considering of being a social enterprise it was reasonable to mention the marketing conception or the positioning of tourist service.

The convergent approach of the policy showed in the appendix at the end of the paper can be considered as a positive change at national level.

Keywords: social farm, social enterprise, green care, solidary farming, rural development, social responsibility

Jakubinyi László

Gyógypedagógus, foglalkozási rehabilitációs szaktanácsadó, business coach. Személyes küldetése, hogy értékkeremtő tevékenységet biztosító környezetet hozzon létre sérült emberek számára. Húsz év alatt a miskolci Szimbiozis Alapítvány vezetőjeként számos innovatív kezdeményezést sikerült megvalósítania. Több szövetség, hálózat alapításában, működtetésében vesz részt (például Magyar Szociális Farm Szövetség). Elismerései: Knight of St' Columba (UK), Találd Fel Magad díj (EU), Pro Familiis-díj (ICSSZEM), Ashoka-díj (USA), Pro Caritate-díj (EMMI).

Miklós Gabriella

Tanár, tizenhat éven át a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának oktatója. Jelenleg a Szimbiozis Alapítvány intézményvezető-helyettese és nemzetközi referense.

